

Balıkesir Marmara Adası İskele Camii Haziresi Mezar Taşları

Halil SÖZLÜ*

ÖZ

“Balıkesir Kitabeleri ve Mezar Taşları” başlıklı proje kapsamında birçok mezar taşı incelenmiştir. Bu kapsamda, Balıkesir Marmara Adası İskele Camii haziresinde yer alan mezar taşlarının tespiti yapılmıştır. Tespiti yapılan mezar taşlarının biçimsel ve kitabe metinlerinin içeriği yönünden özellikleri belirtilmiştir. Mezar taşları üzerinde yer alan kitabelerin okunması yapılarak bölgenin demografik yapısına ait bilgilere ulaşılmıştır.

Hazirede yer alan taşların incelenmesi tamamlandıktan sonra yakın çevresinde ve daha büyük ölçüde Batı Anadolu’da bulunan mezar taşları ile benzer örnekleri tespit edilmiştir. Yapılan tespitler sonrası haziredeki taşların bölgede ve Batı Anadolu’daki örnekleri ile uyumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca kitabelerdeki içerik, taşların tezyinatı gibi unsurlar bakımından da tam bir bütünlük görülmektedir.

Yapılan çalışma ile İskele Camii haziresinde yer alan mezar taşları kayıt altına alınmıştır. Tarihsel ve kültürel değere sahip olan mezar taşları varlıklarımızın ortaya konması, varlığının duyurulması yönünde bölgeye katkı sağlayacak bir çalışma olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Balıkesir, mezar taşı, Marmara Adası, Osmanlı

* Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fak., Sanat Tarihi Bölümü, halilsozlu@mersin.edu.tr
1 Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Projeleri Başkanlığı tarafından desteklenen “Balıkesir Kitabeleri ve Mezar Taşları” başlıklı 2017-SBA-5541 Nolu proje kapsamında üretilmiştir.

Evaluation On The Tombstones Of Balikesir Marmara Island Iskele Mosque

Halil SÖZLÜ*

ABSTRACT

In our project titled “Balikesir Inscriptions and tombstones” many tombstones were examined. In this context, the tombstones in Balikesir Marmara Island Iskele Mosque were identified. The characteristics of the tombstones identified and the content of the inscriptions are mentioned. Readings on the tombs on the grave stones have been made and information about the demographic structure of the region has been reached.

After completion of the examination of the stone in the graveyard in the immediate vicinity and substantially similar examples with tombstones it has been identified in Western Anatolia. In addition, the tombstone texts and ornaments show integrity.

The tombstones in the Iskele Mosque were registered with the study. The presentation of our assets with historical and cultural values has been a work that will contribute to the region's announcement of its existence.

Keywords: Balikesir, tombstones, Marmara Island, Ottoman

1. GİRİŞ

Hayatları sona eren insanlar her toplumda kendilerine özgü usullere göre defnedilmektedirler. Bu defin işlemi kimi bölgede yakılarak, kimi bölgede yırtıcı hayvanlara parçatılarak ve en yaygın şekil olarak ta toprağa gömülerek yapılmıştır. Türkler İslamiyet'i kabul edişlerinden ve Orta Asya'dan Anadolu'ya geliş tarihlerinden günümüze kadar ölülerini toprağa gömmüşlerdir. Mezarların üzerine orada yatan kişinin kim olduğunu bildirmek amacıyla da üzerlerine taş dikmişlerdir. Bu gelenek Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Osmanlı mezarını lahitler, sandukalar ve şahideli mezarlar olarak üçe ayırmak mümkündür. Lahit mezarlar dikdörtgen prizma biçimindedir. Sandukalar ise kapaklı birer gövde şeklinde işlenmesiyle ortaya çıkar. Mezar taşlarının çoğu şahideli mezarlardır. Toprak zeminin üzerine yerleştirilen dikdörtgen taşın baş ve ayak kısımlarına dikilen taşlar, mezarların boyutlarını belirler.

Günümüzde bu alanda yapılan çalışmalar ve incelemeler mezar taşlarının bölgelere göre değişimlerini, tipolojik farklılıklarını, yansıttığı kültürleri ve birçok sosyo-kültürel farklılıkları ortaya koymaktadır.

Balıkesir Marmara Adası ve Paşalimanı Adası'ndaki mezar taşları adlı bildirimiz kapsamında Marmara adası İskele Camii Haziresinde yer alan mezar taşları çalışılmıştır. Mezar taşlarının genel, detay fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış ve mezar taşı kitabeleri okunmuştur.

Balıkesir'in bu şirin ilçesinde yer alan mezar taşları ile ilgili daha önce bir çalışma yapılmamış olması ve bu eksikliği bir nebze de olsa giderme hissi bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir. Günümüze ulaşan mezar taşlarının kitabe metinlerini okumak ve taşların tanımlamaları yapılarak bu kültür varlıklarının kayıt altına alınması sağlanmıştır. Bu çalışmanın Sanat Tarihi, Tarih, Edebiyat gibi birçok bilim dalına katkıda bulunacağını umuyoruz.

MARMARA ADASI İSKELE CAMİİ

Sahil kenarında, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü yanında yer alan Marmara Adası İskele Caminin üzerinde tarihini belirten herhangi bir kitabe yoktur. Ancak caminin güneydoğusunda yer alan çeşme kitabesinde çeşmenin 1037 / 1628 yılında yapıldığı yazmaktadır. Caminin de bu tarihe yakın bir zamanda yapılmış olduğu kanaatindeyiz.

MARMARA ADASI İSKELE CAMİİ HAZİRESİ

Caminin doğu tarafında yer alan hazire şu anki durumunda tahrip olmuş haldedir. Taşların bir kısmı yerinden sökülmüş, bir kısmının ise sadece baş taşı mevcut haldedir. Yapılan incelemede kitabesi mevcut ve okunabilir durumda olan mezar taşı sayısı 18'dir. Bunlardan 2 tanesi yerinden sökülmüş, 14 tanesi sadece baş şahideli ve 2 tanesi baş ve ayak şahidelidir. Hazirenin durumuna bakıldığında mezar taşlarının şu anki konumlarının asıl yerleri olma hususu şüphelidir.²

² Mezar Taşlarının Tanıtımında "Mezar Taşı" ifadesi kısaltılarak "MT" Olarak Kullanılmıştır.

HAZİREDE YER ALAN VE KİTABESİ OLAN TAŞLAR ŞÖYLEDİR:

1 NOLU EMİNE HANIMIN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Hallakül-Bâki
- 2- Nihâl-i nev resim çeşmi ziyası duhterim eyvâh
- 3- Uçup kuş gibi gülzâr-ı cinânı etti âramgâh
- 4- Didem giryân olup suzişle Galip fetvtine tarihi
- 5- Gözüm nuru Emineciğim ukbaya gitti âh
- 6- El-fatihâ sene 1251 (Fotoğraf:1)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Yazı Türü:** Celi Sülüs **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 27 cm **Boy:** 74 cm. **Kalınlık:** 12 cm.

2 NOLU ALİ'NİN MEZAR TAŞI

- 1- Gittiğin yerine kader ola libas ma...
- 2- Bir bahaya satılır dest-i ezelden ahâr
- 3- Ânı lütfun bu Ali kuluna etme diriğ
- 4- Ruhiçün fatihâ sene 1062 (Fotoğraf:2)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 26 cm **Boy:** 1.68 cm **Kalınlık:** 26cm

3 NOLU AIŞE HATUN'UN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Beni mağfîret kıl ey Rabbi yezdân
- 3- Gelüb kabrimi ziyaret eyleyen ihvan
- 4- Ruhuma fatihâ ede ihsan
- 5- Kâmil Efendi zevcesi
- 6- Merhume ve mağfure leha
- 7- Aişe hatun ruhuna
- 8- el-Fatihâ
- 9- Sene 1320 (Fotoğraf:3)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 25 cm **Boy:** 1.18 cm **Kalınlık:** 9 cm

4 NOLU ALİ CELEB'İN MEZAR TAŞI

- 1- Kafes-i tenden idüb... cânı tâyeran
- 2- Aliyeye gark-ı rahmet edip gufrana
- 3- Cân-ı gönüldevn Ali ruhiçün
- 4- Fatiha 1095 (Fotoğraf:4)
- 1- Merhum ve mağfur
- 2- Mustafa Ağa ibn Ali Celeb
- 3- Ruhiçün Fatiha sene 1136?

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:**

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 25 cm **Boy:** 1.18 cm **Kalınlık:** 9 cm

5 NOLU MUSTAFA AĞANIN MEZAR TAŞI

- Merhum Ahmed İbn'i el-Hac
- Mustafa Rızâ-el lillâh
- el-Fatiha sene 1185
- Merhume Hatice
- binti Mustafa Ağa Rızâ
- el-lillâh el-Fatiha sene 1159

Devamı Tahrip Olmuş (Fotoğraf:5)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 62 cm **Boy:** 1.43cm **Kalınlık:** 19 cm

6. NOLU ALEMDAR AĞANIN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Beni kıl mağfiret ey Rabbi yez...
- 3- Bi hakkı arşı âzam nur'u Kur'ân
- 4- Gelüp kabrimi ziyaret eden ihvan
- 5- İdeler ruhuma bir fatiha ihsan
- 6- Merhum ve mağfur Bâşa
- 7- Limanlı Fırkateci zâde
- 8- Alemdar Ağanın
- 9- Ruhuna el-Fatiha sene 1224 (Fotoğraf:6)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 27 cm **Boy:** 1.26cm **Kalınlık:** 9 cm

7 NOLU SALİHA MAVİŞ HANIM'IN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Bir kuş idim uçtum cennete
- 3- Yağız firâk-ı kaldı validenin
- 4- Canın Taşçı kösem oğlu İsmail
- 5- Ağanın Kerimesi merhume
- 6- Ve mağfure ilâ rahmeti rabbihi
- 7- el-Mağfure Saliha Maviş
- 8- Hanımın ruhiçün fatiha
- 9- 1288 (Fotoğraf:7)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 28 cm **Boy:** 98 cm **Kalınlık:** 11 cm

8 NOLU SALİHA'NIN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Hallku'l-Bâki
- 2- Cihana doymadı canım ecel
- 3- Tuttu kâribanım veba rahmine
- 4- Düş oldum böyle böyle emr etmiş
- 5- Sübhanım Fethullah ağanın
- 6- Zevcesi merhume ve mağfure
- 7- Saliha ruhiçün Fatiha
- 8- Sene 1253 (Fotoğraf:8)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 36 cm **Boy:** 118 cm **Kalınlık:** 9 cm

9 NOLU ZELHA HATUN'UN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Hallku'l-Bâki
- 2- Marmara Camii Şerifi
- 3- Mehmed Emin Efendinin zevcesi Zelha
- 4- Hatunun ruhiçün fatiha sene 1275 (Fotoğraf:9)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 32 cm **Boy:** 84 cm **Kalınlık:** 9 cm

10 NOLU AIŞE HANIM'IN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Merhum ve mağfur leha Osman Bâşa
- 3- nın zevcesi Aişe Hanım Ruhiçün
- 4- Rızâ el-lillâh Teali el-Fatiha
- 5- Fî sene 1222 zilhicce (Fotoğraf:10)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 38 cm **Boy:** 85 cm **Kalınlık:** 9 cm

11 NOLU ÜMMÜHAN HANIM'IN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Hamlini va'z eyleyip eyledi terki fena
- 3- Ol habibin hürmetine mağfired kıl yâ rabbena
- 4- Hep mağsumun böyle azm etti bâęi canana
- 5- Rahmetine müstağrak ede ol gâni bâri hûda
- 6- Mustafa efendinin halilesi merhume
- 7- Ümmühan Hanımın ruhuna fatiha
- 8- fî sene 1281 receb 5 (Fotoğraf:11)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 32 cm **Boy:** 112 cm **Kalınlık:** 7 cm

12 NOLU AHMED EFENDİ'NİN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l-Bâki
- 2- Nev civanım uçtu cennet bağına
- 3- Firâkı kaldı valideyni canına
- 4- Hafız İsmail Efendinin mahdumu
- 5- Ahmed Efendi ruhiçün
- 6- el-Fatiha sene 1311 (Fotoğraf:12)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 25 cm **Boy:** 112 cm **Kalınlık:** 7 cm

13 NOLU LÜTFİYE HANIM'IN MEZAR TAŞI

- 1- Hüve'l Bâki
- 2- Ziyaretten murad bir duadır
- 3- Bugün bana ise yarın sanadır
- 4- Bekâr zade Hüseyin ağanın
- 5- Validesi merhume ve mağfure
- 6- Lütfiye Hatun ruhiçün fatiha
- 7- sene 1204 (Fotoğraf:13)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 33 cm **Boy:** 117 cm **Kalınlık:** 9 cm

14 NOLU ABDÜLKADİR'İN MEZAR TAŞI

- 1- Âh mine'l-mevt
- 2- Bir kuş idim yuvadan
- 3- Ecel ayırdı anadan babadan
- 4- Hüseyin Reis'in mahdumi
- 5- Merrhum Abdulkadir ruhuna
- 6- Fatiha 1312 (Fotoğraf:14)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 24 cm **Boy:** 72 cm **Kalınlık:** 11 cm

15 NOLU HACI VELİDDİN'İN MEZAR TAŞI

- 1- Merhum el-Hac Veliddîn
- 2- el-Muhtaç ilâ rahmeti rabbihi el-muîn
- 3- Rızâen-Lillâh el-Fatiha
- 4- Sene 1176 (Fotoğraf:15)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 29 cm **Boy:** 72 cm **Kalınlık:** 10 cm

16 NOLU MEHMED EMİN İBN AHMED'İN MEZAR TAŞI

- 1-Hüve'l-Bâki
- 2- Güzergâh-ı fenâdır dâr-ı dünya
- 3- Bekâya sevdasın etmez dâna
- 4- Okur bu sır'ı lâbud gelenler
- 5- Nezzelnâ hahünâ sümme irtehalnâ
- 6- Merhum ve mağfur Mehmed Emin
- 7- İbn Ahmed ruhuna rızâ en
- 8- Lillâh el-fatiha
- 9- Sene 1249 Zilhicce gurre (Fotoğraf:16)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 28 cm **Boy:** 123 cm **Kalınlık:** 28 cm

17 NOLU ZEYNEP HANIM'IN MEZAR TAŞI

- Üst Kısmı Kırık
- es-Seyyid Ahmed Necib
  - Efendinin Kerimesi
  - Merhume Zeynep Hanım ruhuna
  - Sene 1256 (Fotoğraf:17)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** -

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 22 cm **Boy:** 53 cm **Kalınlık:** 15 cm

18 NOLU FATİMA HANIM'IN MEZAR TAŞI

- 1- Geldi ma'sum bak
- 2- Eyledi vuslat (kırık)
- 3- Abdullah beyin
- 4- Kerimesi merhume Fatıma
- 5- Hanım ruhuna fatiha
- 6- Sene 1222 (Fotoğraf:18)

ŞAHİDE TEKNİK ÖZELLİKLERİ

Malzeme: Mermer **Süsleme Tekniği:** Oyma-Kabartma

MEZAR TAŞI ÖLÇÜLERİ:

En: 17 cm **Boy:** 112 cm **Kalınlık:** 10 cm

Mezar Taşı No	Tipolojisi	Başlık	Gövde Formu	Süsleme	Yazı	Tasvir
1 Nolu	Baş ve Ayak Şahideli	Hotoz	Dikdörtgen	Bitkisel	Ta'lik	Çarkifelek
2 Nolu	Baş Şahideli	X	Silindirik	Sade	Rik'a	X
3 Nolu	Baş Şahideli	Yuvarlak Kemer	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
4 Nolu	Baş Şahideli	X	Çokgen	Sade	Celî Sülüs	X
5 Nolu	Baş Şahideli	X	Çokgen	Bitkisel	Celî Sülüs	Meyve Tabağı
6 Nolu	Baş Şahideli	Sarık Başlık	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
7 Nolu	Baş Şahideli	Bitkisel	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
8 Nolu	Baş Şahideli	Sivri Kemer Tepelikli	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
9 Nolu	Baş Şahideli	Sivri Kemer Tepelikli	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
10 Nolu	Baş Şahideli	Sivri Kemer Tepelikli	Dikdörtgen	Bitkisel	Ta'lik	X
11 Nolu	Baş Şahideli	Bitkisel Başlık	Dikdörtgen	Sade	Rik'a	X
12 Nolu	Baş Şahideli	Hamidi Fes	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
13 Nolu	Baş ve Ayak Şahideli	Sivri Kemer Tepelikli	Dikdörtgen	Bitkisel-Barok	Celî Sülüs	Meyve Tabağı
14 Nolu	Baş Şahideli	Hamidi Fes	Dikdörtgen	Sade	Rik'a	X
15 Nolu	Baş Şahideli	Kırık	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
16 Nolu	Baş Şahideli	X	Silindirik	Sade	Celî Sülüs	X
17 Nolu	Baş Şahideli	Kırık	Dikdörtgen	Sade	Celî Sülüs	X
18 Nolu	Baş Şahideli	Hotoz	Dikdörtgen	Bitkisel	Celî Sülüs	X

Tablo:1 Mezar Taşlarının Tipolojik Özellikleri

DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

Çalışma yaptığımız Marmara Adası İskele Camii haziresinde, Osmanlı devletinin 17. ve 20. yüzyılları arasına tarihlendirilen mezar taşları yer alır. Bunları kronolojik olarak sıraladığımızda;

2 Nolu MT= H.1062	4 Nolu MT= H.1090	5 Nolu MT= H.1139
15 Nolu MT= H.1176	17 Nolu MT= H.1206	10 Nolu MT= H.1222
18 Nolu MT= H.1222	6 Nolu MT= 1224	16 Nolu MT= H. 1249
1 Nolu MT= H.1251	8 Nolu MT= H.1251	11 Nolu MT= H. 1281
9 Nolu MT= H. 1285	7 Nolu MT= H.1288	13 Nolu MT= H.1304
12 Nolu MT= H. 1311	14 Nolu MT= H. 1312	3 Nolu MT= H. 1320

Tablo:2 Mezar Taşları Kronolojisi

MEZAR TAŞI TİPOLOJİSİ

Batı Anadolu ve çevresinde bulunan mezar taşlarının büyük kısmı düşey dikdörtgen formundadırlar. Çok az sayıda silindirik, kare formda ve eğri formda mezar taşı vardır. Erkek mezar taşlarının geneli başlık ve düşey dikdörtgen gövdeli iken kadın mezar taşlarının tamamına yakını bitkisel başlıklı ve düşey dikdörtgen gövdelidir. Benzer formlar inceleme yaptığımız Camii haziresinde de görülmektedir. Mezar taşlarında tespit ettiğimiz başlık türleri; sarık, kavuk, fes ve hotoz denilen kadınlara ait başlıklarının farklı türleridir.

Hazirede yer alan 1 ve 18 Nolu mezar taşları hotoz başlıklı ve düşey dikdörtgen formdadır. Bu formun benzerleri ise Paşa Limanı Adasındaki mezarlıkta yer alan 28 nolu, Marmara Adası merkez mezarlığında yer alan 6-7 ve 18 nolu mezar taşlarıdır. Ayrıca bu tipolojiye sahip mezar taşları İstanbul, İzmir ve Bursa çevresinde yer alan mezarlık ve hazirelerde görülür.(Fotoğraflar: 21-23)

Silindirik gövdeli ve başlıksız forma sahip 2-4 ve 16 nolu mezar taşı örneklerini ise Marmara Adası merkez mezarlıkta yer alan 11 nolu, Bandırma Tekke Camii haziresindeki 10 nolu, Poyrazlı köyü mezarlığındaki 2 nolu, Paşa Limanı Adası mezarlığında bulunan 7 ve 10 nolu mezar taşlarında görmekteyiz (Fotoğraflar: 24-28).

Yuvarlak kemerli ve sade forma sahip olan 3 nolu örnek ise Poyrazlı Köyü mezarlığında yer alan 10 nolu mezar taşı ile benzer forma sahiptir. Ayrıca İzmir'de Ödemiş (Yılmaz, 2013; s.273) yer alan benzer örnekleri de mevcuttur (Fotoğraflar: 29-30).

Sarı başlıklı ve düşey dikdörtgen gövdeli 6 nolu Paşa Limanı Adasındaki mezarlıkta yer alan 2 nolu, İzmir Ödemiş merkez mezarlığında bulunan 104 nolu (Yılmaz, 2013; s.76), İzmir Tire mezarlığında gördüğümüz 3 ve 65 nolu mezar taşları (Ebiri, 2016; s. 287,389) ile uyuşmaktadır (Fotoğraflar: 31-34).

Bayan başlığı olarak bilinen ve bitkisel forma sahip olan 7-11 ve 13 nolu taşların benzer örnekleri çok sık görülmektedir. Bunlara örnek olarak Poyrazlı köyü mezarlığında bulunan 7 nolu, Tire merkez mezarlığındaki 71-75-83 ve 85 nolu taşlar (Ebiri, 2016; s. 322-330), Ödemiş merkez mezarlığında yer alan 389-399 nolu mezar taşlarını (Yılmaz, 2013; s. 265,272) örnek verebiliriz (Fotoğraflar: 35-38).

Sade bir forma sahip olan ve oldukça yaygın görülen sivri kemer tepelikli formdaki 8-9 ve 10 nolu ile Paşa Limanında bulunan 16-19 nolu, Poyrazlı Köyündeki 9 nolu, Marmara Adası merkez mezarlıktaki 2-9 ve 37 nolu mezar taşlarının aynı forma sahip olduğu görülmektedir (Fotoğraflar: 39-43).

Erkek mezar taşı olan ve 18 yy'dan sonra yaygınlık kazanan Fes başlıklı düşey dikdörtgen forma sahip 12 ve 14 nolu taşlara örnek olarak Paşa Limanı Adasındaki 6 nolu, Poyrazlı köyündeki 3 ve 5 nolu, Tire'de Merkez mezarlığındaki 81 ve 99 nolu, Ödemiş mezarlığında gördüğümüz 388 nolu mezar taşlarını (Yılmaz, 2013; s.265) gösterebiliriz (Fotoğraflar: 39-43).

Hazirede yer alan başlıkları ve gövde kısımlarının bir kısmı kırık olan 15 ve 17 nolu mezar taşlarının başlık formları hakkında yorum yapamıyoruz. Ayrıca 5 nolu taşın sanduka kısmının kırık olması genel bir değerlendirme yapmamızı güçleştirmektedir (Fotoğraflar: 44-49).

Mezar taşları üzerinde yer alan kitabelere baktığımızda farklı yazı türlerinin kullanıldığını ve dönemlere göre metinlerde de kullanılan dilde değişimler olduğu görülmektedir. Örneğin 1251 tarihli 1 nolu taş Farsça ağırlıklı ve 1095 tarihli 5 nolu taşta Arapça kelimelerin yoğun kullanıldığı görülmektedir. Buna karşın daha geç dönem 1320 tarihli 3 nolu taşta ve 1312 tarihli 14 nolu taşta daha sade ve Türkçenin yoğun olduğu bir kullanım görülür. Mezar taşlarında yer alan yazı çeşitlerine baktığımızda ağırlıklı olarak Celî Sülüs yazının kullanıldığını görüyoruz.

Ayrıca 2-4 ve 11 nolu taşlarda Rik'a, 1 ve 10 nolu taşlarda Ta'lik yazının kullanıldığı görülmektedir. Süsleme yönünden genel anlamda sade olan mezar taşları arasında 1-5-7-10 ve 18 nolu taşlar üzerinde bitkisel tezyinat görülmektedir. 13 nolu taşta ise en yoğun tezyinat görülür. Taş üzerinde S-C kıvrımları, meyve tabağı tasviri ve gül motifleri görülür. 1 nolu taş üzerinde yer alan çarkıfelek tasviri haricinde bir tasvir görülmemektedir.

Hazirede yer alan mezar taşlarının 8 tanesi erkek, 10 tanesi bayan mezar taşı olarak tespit edilmiştir.

Genel olarak baktığımızda haziredeki mezar taşlarının Balıkesir Adalarda ve Batı Anadolu genelinde yer alan mezar taşları ile form, süsleme ve kitabe içerikleri bakımından bir bütünlük görülmektedir.

SONUÇ

Marmara Adası İskele Camii haziresinde yer alan mezar taşları şahidelerin biçimlerine ve biçim özelliklerine göre sınıflamaya tabi tutulmuştur. Tablo şeklinde taşların formsal, başlık, yazı ve süsleme özellikleri belirtilmiştir. 18 adet mezar taşının daha sonra bu biçimsel farklılıklarının Balıkesir, Adalar ve Batı Anadolu'da yer alan benzer örnekleri gösterilmiştir. Bunun sonucunda haziredeki taşlar ve Batı Anadolu'dakiler arasında uyum olduğu, üslup ve teknik olarak fark olmadığı görülmüştür. Çalışmamıza dâhil ettiğimiz 18 mezar taşından 8'i erkek, 10 tanesi kadın mezar taşıdır.

Erkek baş taşlarının tamamına yakını düşey dikdörtgen formdadırlar. Başlık olarak sarık, fes ve sivri kemerli başlık türleri kullanılmıştır. Kadın mezar taşları da form itibari ile erkek mezar taşlarına benzerlik göstermektedir. Ancak erkek mezar taşlarında başlık kullanılırken, kadın mezar taşlarının çok az kısmında hotoz denilen başlık türü kullanılmış, diğer şahideler tepelikle sonlanmaktadır. Bunlar da tepelik türlerine göre; sivri kemerli, yuvarlak kemerli, bitkisel tepeliklidir.

İncelediğimiz örnekler genellikle sade görünümlüdür. En seçkin örnek ise 13 nolu mezar taşıdır. Mezar taşlarının tamamına yakını kitabelidir. Kitabeler baş şahidesinin gövde kısmında yer almaktadır. Kitabelerde ağırlıklı olarak Celî Sülüs olmak üzere, Ta'lik ve Rik'a yazı türü kullanılmıştır. Kitabelerde çoğunlukla Türkçe dil kullanılmıştır. Bunun dışında Arapça ve Farsça yazılmış olanlar da vardır.

Bazı kitabelerde vefat yaşı, bir kısım kitabelerde de genç yaşta öldüğünü çağrıştıran ifadeler yer verilmiştir. Kitabelerde zaman zaman ayet ve hadisler atıfta bulunularak, ölümün kaçınılmaz bir gerçek olduğuna vurgu yapılmıştır. Dua cümlesi olarak merhum, merhume, mağfur, mağfure ve mağfure leha gibi ibareler kullanılmıştır. İnsanlardan istek anlamında rûhuna Fâtiha, ruhiçun Fâtiha, lillahi'l-Fâtiha v.s. ifadeler yer verilmiştir.

Mezar taşlarında ölen kişinin erkekler için Hacı, Ağa, Seyyid, Bey, Efendi gibi ünvanlara sıkça rastlanırken, kadınlar için hanım, hatun, kadın, ana gelin gibi ünvanlar kullanılmıştır. Kitabelerin hemen tamamında vefat tarihi yazılıdır. Tarihler hicri olarak verilmiştir. Çoğunlukla sadece yıl olarak belirtilirken, bazen yıl, ay gün olarak verildiği de müşahede edilmiştir. Çok nadir de olsa doğum ve ölüm tarihi birlikte verilmiştir.

Sonuç olarak önemli bir tarihe ve birikime sahip Marmara Adası İskele Camii haziresinde yer alan kültürel varlığımız mezar taşları, ciddi manada geri plana itilmiş, kimi zaman kasıtlı yok edilmiş kimi zamanda bilinçsizce tahrip edilmişlerdir. Çalışmamız sonrasında Marmara Adasında yer alan bu mezar taşlarının kayıt altına alınması sağlanmıştır; fakat kayıt altına almak yeterli olmadığı gibi bunları korumak ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak da çok önemlidir. Bundan sonraki süreçlerde de bölgedeki ve tüm ülkemiz genelindeki bu değerlerimizin, daha iyi korunması ve sahiplenilmesi bilincinin gelişmesi temenni edilmektedir.

FOTOĞRAFLAR

Foto. 1: 1 Nolu MT

Foto. 2: 2 Nolu MT

Foto. 3: 3 Nolu MT

Foto. 4: 4 Nolu MT

Foto. 5: 5 Nolu MT

Foto. 6: 6 Nolu MT

Foto 7: 7 Nolu MT

Foto 8: 8 Nolu MT

Foto 9: 9 Nolu MT

Foto 10: 10 Nolu MT

Foto 11: 11 Nolu MT

Foto 12: 12 Nolu MT

Foto 13: 13 Nolu MT

Foto 14: 14 Nolu MT

Foto 15: 15 Nolu MT

Foto. 16: 16 Nolu MT

Foto. 17: 17 Nolu MT

Foto. 18: 18 Nolu MT

Foto. 19: Hazire Genel

Foto. 20: Hazire Genel

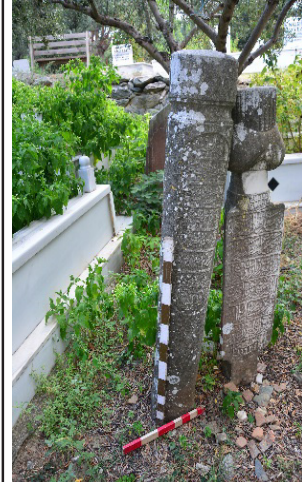
Foto. 21: Paşa Limanı 28 Nolu MT

Foto. 22: Marmara Adası Merkez Mezarlık 6 Nolu MT

Foto. 23: Marmara Adası Merkez Mezarlık 6 Nolu MT

Foto. 24: Marmara Adası Merkez Mezarlık 11 Nolu MT

Foto. 25: Bandırma Tekke Camii Haziresi 10 Nolu MT

Foto. 26: Paşa Limanı Camii Haziresi 10 Nolu MT

Foto. 27: Paşa Limanı Camii Haziresi 7 Nolu MT

Foto. 28: Poyrazlı Köyü Mezarlığı 2 Nolu MT

Foto. 29: Poyrazlı Köyü Mezarlığı 10 Nolu MT

Foto. 30: İzmir Ödemiş Merkez Mezarlık 401 Nolu MT

Foto. 31: Paşa Limanı Camii Haziresi 2 Nolu MT

Foto. 32: İzmir Ödemiş Merkez Mezarlık 104 Nolu MT

Foto. 33: İzmir Tire Merkez Mezarlık 3 Nolu MT

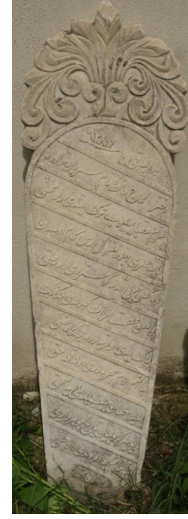

Foto. 34: İzmir Tire Merkez Mezarlık 65 Nolu
MT

Foto. 35: Poyrazlı Köyü Mezarlığı 7 Nolu
MT

Foto. 36: İzmir Tire Merkez
Mezarlık 75 Nolu MT

Foto. 37: İzmir Tire Merkez Mezarlık 83 Nolu
MT

Foto. 38: İzmir Ödemiş Merkez Mezarlık
399 Nolu MT

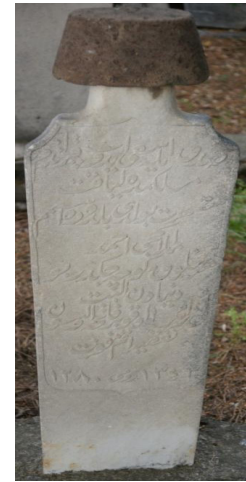
Foto. 39: Poyrazlı Köyü
Mezarlığı 3 Nolu MT

Foto. 40: Poyrazlı Köyü Mezarlığı 5 Nolu MT

Foto. 41: Paşa Limanı Camii Haziresi 6 Nolu
MT

Foto. 42: İzmir Tire Merkez
Mezarlık 99 Nolu MT

KAYNAKÇA

- EBİRİ, G. Tire Merkez'deki Osmanlı Devri Mezar Taşları (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Van, 2016.
- ERSOY, A. "Eyüp'teki Mezar Taşlarında Servi Kültü", Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, (11-13 Mayıs 2001), Tebliğler, İstanbul 2002, s. 91-95.
- ERTUĞ, Necdet. "Osmanlı Mezar Taşları", Osmanlı Ansiklopedisi, C., IX., 223. 1997.
- KARAÇAĞ, D. Bursa'daki 14-15. Yüzyıl Mezar Taşları, Ankara 1994.
- KARAMAĞARALI, B., Ahlat Mezar Taşları, Ankara 1992.
- PEKTAŞ, K. Bitlis Tarihi Mezarlıkları ve Mezar Taşları, Ankara 2001.
- TUNÇEL, G. Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar Taşları, Ankara 1989.
- G. Kalkandelen (Tetova) Harabati Baba Tekkesi Haziresindeki Mezar Taşları", Balkanlar'da Kültürel Etkileşim ve Türk Mimarisi Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, (17-19 Mayıs 2000 Şumnu Bulgaristan), C.2, Ankara 2001.
- G. "Beypazarı Müzesi'ndeki Mezar Taşları", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 44, S. 2, Ankara 2004, s.267284.
- G. "Üsküp Sultan Murat Camii Haziresindeki Mezar Taşları", Bilge, S.43, Ankara 2004, s.20-38.
- G. "Ayaş Mezar Taşları", Sanat Tarihi Dergisi, S. 14/1, İzmir 2005, s.277-307.
- G. "Üsküp Alaca Camii Haziresindeki Şahideler", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, C. 22, S.1, Ankara 2005, s.215236.
- TÜFEKÇİOĞLU, A. Edincik'te Türk Devri Mimarisi ve Mezar Taşları, Bursa, 2005.
- ÜLKER, N. "İzmir Hacı Mahmut Camii Haziresi Mezar Kitabeleri (XVIII ve XIX. Yüzyıl)", V. Araştırma Sonuçları Toplantısı (6-10 Nisan 1987), C. I, Ankara 1988, 11-42.
- YILMAZ, E. İzmir-Ödemiş'teki Türk İslam Devri Mezar Taşları (Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Van, 2013.